

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА
УКРАЇНИ**

НАКАЗ

11.06.2012 № 339

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
27 червня 2012 р.
за № 1081/21393

**Про затвердження Положення щодо здійснення аналізу
ризиків для розробки та/або перегляду фітосанітарних
заходів**

На виконання [розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 № 790](#) “Про затвердження плану заходів щодо виконання у 2011 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”, відповідно до статей 14, 15, 16 та 17 [Закону України “Про карантин рослин”](#) **НАКАЗУЮ**:

1. Затвердити [Положення щодо здійснення аналізу ризиків для розробки та/або перегляду фітосанітарних заходів](#), що додається.

2. Департаменту землеробства (Демидов О.А.) подати наказ на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

3. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

4. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Сеня О.В.

Міністр	М.В. Присяжнюк
ПОГОДЖЕНО: Голова Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України	І.Ю. Бісюк

	ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства
--	--

	України 11.06.2012 № 339
	Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 червня 2012 р. за № 1081/21393

ПОЛОЖЕННЯ

щодо здійснення аналізу ризиків для розробки та/або

перегляду фітосанітарних заходів

I. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає умови проведення аналізу ризиків для розробки та/або перегляду фітосанітарних заходів.

1.2. Проведення аналізу ризику здійснюється на підставі [Міжнародної конвенції про захист рослин](#) (далі - МКЗР), стандартів Європейської і Середземноморської організації захисту рослин (далі - ЄОКЗР) та на основі Міжнародних стандартів з фітосанітарних заходів (№ 2 „Структура аналізу фітосанітарного ризику”, № 11 „Аналіз фітосанітарного ризику для карантинних шкідників, зокрема аналіз ризику для навколишнього середовища та ризику, що завдається живими модифікованими організмами”, № 21 „Аналіз фітосанітарного ризику для регульованих некарантинних шкідників”) (далі - МСФЗ) та цього Положення.

1.3. У цьому Положенні терміни вживаються у такому значенні:

аналіз ризиків, пов'язаний із переглядом, - аналіз ризиків для потенційних регульованих шкідливих організмів, який здійснюється у випадку необхідності перегляду фітосанітарних правил згідно з чинним законодавством України;

аналіз ризиків, пов'язаний із садивним та насіннєвим матеріалом, - аналіз ризиків для визначення регульованого некарантинного шкідливого організму, рослини, призначеної для садіння і висівання, що може бути шляхом перенесення шкідливих організмів;

аналіз ризиків, пов'язаний із шкідливим організмом, - аналіз ризиків для потенційних регульованих шкідливих організмів, який здійснюється після ідентифікації шкідливого організму, що може вимагати застосування фітосанітарних заходів;

аналіз ризиків, пов'язаний зі шляхом загрози від шкідливого організму, - аналіз ризиків для потенційних регульованих шкідливих організмів, який здійснюється після ідентифікації шляху загрози від шкідливого організму (далі - аналіз ризиків, пов'язаний зі шляхом проникнення);

відповідний рівень фітосанітарного захисту - рівень захисту, який зменшує ризик занесення/проникнення шкідливого організму на територію країни до низького прийнятного рівня ризику;

господарі (рослини-господарі, рослини-живителі) - рослини, продукти рослинного походження та інші об'єкти регулювання, які використовує шкідливий організм для харчування, проживання, захисту від ворогів, а також як засіб пересування;

зона аналізу ризиків - чітко визначена зона у державі, для якої проводиться аналіз ризиків шкідливого організму;

зона ризику - зона, в якій екологічні фактори сприяють укоріненню шкідливого організму, чия присутність у зоні призведе до значних економічних втрат;

категоризація - це процес визначення та віднесення шкідливого організму до категорії карантинних організмів, регульованих некарантинних шкідливих організмів чи до іншої категорії шкідливих організмів;

організм - біологічна одиниця, здатна до розмноження або самовідтворення у природному стані;

переносник, в тому числі резерватор, - засоби та/або шляхи (організм, транспортний засіб, рослина або продукт рослинного походження) для переміщення (передачі) патогену;

прийнятний рівень ризику - рівень ризику від шкідливого організму, який є прийнятним для забезпечення відповідного рівня фітосанітарного захисту;

проникнення - переміщення шкідливого організму в зону, де він ще не є присутнім або має обмежене поширення і знаходиться у процесі моніторингу;

товар - рослини, продукти рослинного походження або інший об'єкт регулювання, який переміщується для міжнародної або внутрішньої торгівлі чи з іншою метою;

шлях проникнення - будь-який спосіб, за допомогою якого відбувається проникнення або поширення шкідливого організму.

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному у статті 1 [Закону України „Про карантин рослин”](#).

1.4. Аналіз ризиків повинен проводитися для конкретної зони аналізу ризиків.

1.5. Метою проведення аналізу ризиків у межах визначеної зони є:

а) віднесення шкідливих організмів до карантинних організмів або регульованих некарантинних шкідливих організмів;

б) визначення інтенсивності фітосанітарних заходів, що будуть застосовуватися до таких шкідливих організмів, якщо відсутні відповідні міжнародні стандарти, настанови та рекомендації щодо проведення фітосанітарних заходів або якщо доступні міжнародні стандарти, настанови та рекомендації не є достатніми для забезпечення прийняттого рівня фітосанітарного захисту для України.

1.6. Метою проведення аналізу ризиків щодо потенційного карантинного організму є:

а) визначення проблемних шкідливих організмів та/або шляхів проникнення та оцінка їх небезпеки;

б) визначення зони ризику;

в) визначення варіантів управління ризиками (у разі необхідності).

1.7. Метою проведення аналізу ризиків щодо потенційного регульованого некарантинного шкідливого організму є:

а) визначення шкідливих організмів, пов'язаних з рослинами, призначеними для садіння і висівання, й оцінка ризиків, пов'язаних з такими організмами;

б) визначення варіантів управління ризиками (у разі необхідності).

1.8. Для проведення аналізу ризиків щодо потенційних карантинних організмів зона аналізу ризиків повинна бути чітко визначена. Це може бути зона у межах країни або її частини або зона в межах декількох країн.

1.9. Під час проведення аналізу ризиків щодо потенційних регульованих некарантинних шкідливих організмів зона аналізу ризиків повинна бути чітко визначена. Така зона може займати територію всієї країни або її частини. Зона аналізу ризиків повинна збігатися із зоною, для якої застосовуються або плануються до застосування відповідні фітосанітарні заходи стосовно локалізації та ліквідації попередньо класифікованих або потенційних регульованих некарантинних шкідливих організмів.

1.10. Аналіз ризиків складається з таких етапів:

а) підготовчий етап (ініціювання аналізу ризиків);

б) оцінка ризику, який становить потенційний регульований шкідливий організм;

в) оцінка варіантів управління ризиками.

II. Підготовчий етап (ініціювання аналізу ризиків)

2.1. Ініціювання аналізу ризиків щодо потенційних регульованих шкідливих організмів здійснюється шляхом:

а) аналізу ризиків, пов'язаного зі шляхом проникнення;

б) аналізу ризиків, пов'язаного із садивним та насінневим матеріалом;

в) аналізу ризиків, пов'язаного із шкідливим організмом;

г) аналізу ризиків, пов'язаного з переглядом.

2.2. Аналіз ризиків, пов'язаний зі шляхом проникнення, повинен проводитись у таких випадках:

а) отримання запиту на видачу карантинного дозволу на імпорт або транзит через територію України об'єктів регулювання, що раніше не ввозились, включаючи рослини, отримані за допомогою використання сучасних біотехнологій, або об'єктів регулювання з країн, з яких раніше не здійснювався імпорт цих об'єктів;

б) отримання запиту на видачу карантинного дозволу на імпорт нового виду рослин з метою розмноження та/або наукових досліджень;

в) визначення іншого шляху проникнення потенційного карантинного організму (відходи, пакувальний матеріал і поштові перевезення).

2.3. Аналіз ризиків, пов'язаний із садивним та насіннєвим матеріалом, повинен проводитись у таких випадках:

- а) необхідність регулювання нового виду рослин для садіння і висівання;
- б) виявлення змін у вразливості або стійкості рослин для садіння і висівання до потенційного регульованого некарантинного шкідливого організму.

2.4. Аналіз ризиків, пов'язаний із шкідливим організмом, повинен проводитись у таких випадках:

- а) виникнення надзвичайної ситуації через встановлення підтвердженого зараження або спалаху нового шкідливого організму у межах зони аналізу ризиків;
- б) виникнення надзвичайної ситуації, коли в імпортованому об'єкті регулювання знаходиться новий шкідливий організм;
- в) визначення нового ризику від шкідливого організму за допомогою наукових досліджень;
- г) занесення шкідливого організму до зони;
- г) надходження інформації про шкоду, що може спричиняти шкідливий організм в іншій зоні, крім зони походження;
- д) неодноразове виявлення шкідливого організму в імпортованих партіях об'єктів регулювання в результаті їхнього огляду та фітосанітарної експертизи;
- е) запит на отримання карантинного дозволу на імпорт організму з метою біологічного контролю, наукових досліджень або для інших цілей;
- є) зміни у поширенні або частоті виявлення шкідливого організму; зміни у статусі шкідливих організмів (наприклад, карантинний організм набув широкого поширення або більше не регулюється як карантинний організм); присутність нового шкідливого організму, який не підлягає регулюванню як карантинний організм, - для потенційного регульованого некарантинного шкідливого організму;
- ж) виявлення організму, що слугує засобом перенесення шкідливих організмів.

2.5. Аналіз ризиків, пов'язаний із переглядом, повинен застосовуватися в таких випадках:

- а) якщо фітосанітарний захід, прийнятий за надзвичайних обставин, проводиться впродовж шести місяців;
- б) отримання нової підтвердженої інформації щодо статусу шкідливих організмів у країні - імпортері об'єктів регулювання, які є вразливими до шкідливих організмів або можуть їх переносити;
- в) зміни статусу шкідливих організмів в Україні, що вимагає внесення змін до фітосанітарних правил та/або фітосанітарних процедур, що застосовуються до конкретного шкідливого організму;

г) розгляду фітосанітарних заходів стосовно локалізації та ліквідації шкідливих організмів, включаючи інтенсивність заходів, що застосовуються до шкідливого організму, з метою уникнення неприйняттого економічного впливу зазначених регульованих некарантинних шкідливих організмів на рослини, призначені для садіння і висівання в зоні аналізу ризиків;

г) розширення фітосанітарних вимог до імпорту насінневого та посадкового матеріалу, які вже є регульованими в зоні аналізу ризиків;

д) якщо країна - імпортер об'єктів регулювання подає обґрунтований запит на перегляд чинних фітосанітарних заходів;

е) неузгодженості позицій між державами щодо фітосанітарних заходів.

2.6. Система отримання даних з ЄОКЗР повинна використовуватися як основне джерело інформації для виявлення шкідливих організмів, рослин, які виступають їхніми господарями, їхнього поширення в іноземних країнах, відомих шляхів та об'єктів. Дані щодо зафіксованих випадків виявлення шкідливих організмів в об'єктах регулювання, що ввозяться в Україну, можуть також використовуватись як інформаційне джерело.

2.7. У випадку потенційного регульованого некарантинного шкідливого організму щодо шкідливого організму необхідно використовувати інформацію ЄОКЗР, відповідні міжнародні стандарти, настанови та рекомендації, а також дані Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України.

III. Оцінка ризику, який становить потенційний регульований шкідливий організм

3.1. Оцінювання ризику, який становить потенційний регульований шкідливий організм, складається з таких взаємопов'язаних етапів:

а) категоризація шкідливих організмів;

б) для потенційного карантинного організму - оцінка вірогідності занесення та поширення шкідливих організмів;

в) для потенційного регульованого некарантинного шкідливого організму - оцінка рослин, призначених для садіння і висівання, як основного джерела зараження шкідливими організмами;

г) оцінка потенційних економічних наслідків, включаючи вплив на навколишнє середовище.

3.2. Оцінка ризиків може бути якісною або кількісною залежно від доступності даних та технічної складності процесу, необхідних для забезпечення відповідного рівня фітосанітарного захисту.

3.3. Метою процесу категоризації є визначення потреби класифікації шкідливого організму як карантинного організму.

3.4. У випадку оцінки ризиків, пов'язаної зі шляхом, численні шкідливі організми можуть бути ідентифіковані як такі, що здатні до перенесення або передачі за допомогою одного типу/виду товару. У таких випадках будь-який ідентифікований шкідливий організм

потрібно категоризувати або як шкідливий організм, що не становить загрози, або як потенційний чи відомий карантинний організм.

3.5. Процес категоризації шкідливих організмів складається з таких етапів:

а) визначення шкідливого(их) організму(ів);

б) у випадку потенційного регульованого некарантинного шкідливого організму - ідентифікація рослини-господаря, частини рослини, що вважається зараженою, та передбачуваного використання, зв'язок між шкідливим організмом та рослинами, призначеними для садіння та висівання, та його вплив на передбачуване використання рослин;

в) визначення присутності ідентифікованого(их) шкідливого(их) організму(ів) на території України, включаючи (у разі його/їх присутності) його(їх) поширення;

г) регуляторний статус;

ґ) у випадку потенційного карантинного організму - потенціал акліматизації та поширення в зоні аналізу ризиків;

д) прогнозовані економічні наслідки (включаючи наслідки для навколишнього середовища) в зоні аналізу ризиків.

3.6. Якщо ідентифікований(і) шкідливий(і) організм(и) присутній(і) на території України і цей(і) шкідливий(і) організм(и) не потребує(ють) застосування відповідних фітосанітарних заходів, оцінка ризиків не повинна продовжуватися.

3.7. Якщо було визначено, що ідентифікований(і) шкідливий(і) організм(и) присутній(і) на території України та потребує(ють) застосування відповідних фітосанітарних заходів, однак не існує або існує незначна можливість акліматизації та поширення шкідливого(их) організму(ів) в зоні аналізу ризиків, оцінка ризиків не повинна продовжуватися.

3.8. Якщо ідентифікований(і) шкідливий(і) організм(и) може(уть) стати карантинним(и) організмом(ами) або інформації для повної категоризації ідентифікованого(их) шкідливого(их) організму(ів) недостатньо, процес оцінки ризиків повинен продовжуватися.

3.9. Імовірність занесення шкідливого організму до зони аналізу ризиків залежить від шляхів, за допомогою яких шкідливий організм може проникнути до зони та акліматизуватись в ній.

3.10. У випадку аналізу ризиків, пов'язаного зі шляхом проникнення, імовірність проникнення шкідливого організму повинна оцінюватися стосовно ідентифікованого шляху проникнення. Імовірність проникнення шкідливого організму для аналізу ризиків, пов'язаного з певним шкідливим організмом або переглядом, повинна оцінюватися стосовно всіх потенційних шляхів.

3.11. Загальна імовірність занесення може виражатися кількісно, якісно або порівняно до імовірності занесення за результатами аналізу ризиків інших шкідливих організмів,

залежно від того, що найбільш підходить для даних і методів, які використовувалися для визначення ймовірностей.

3.12. Для того, щоб визначити імовірність проникнення потенційного карантинного організму, потрібно:

а) у випадку аналізу ризиків, пов'язаного зі шкідливим організмом, - ідентифікувати можливі шляхи проникнення;

б) оцінити вірогідність зв'язку потенційного карантинного організму з вихідним шляхом проникнення;

в) оцінити вірогідність виживання потенційного карантинного організму впродовж транспортування або зберігання.

3.13. При ідентифікації шляхів проникнення повинні враховуватись географічне поширення, спектр рослин-господарів шкідливого організму та дані щодо проникнення шкідливого організму у минулому.

3.14. Імовірність зв'язку потенційного карантинного організму з вихідним шляхом необхідно оцінювати на основі таких даних:

а) домінування шкідливого організму на території, з якої він походить;

б) поширення шкідливого організму впродовж життєвого циклу в середовищі, пов'язаному з товарами, контейнерами та транспортними засобами;

в) об'єм та частота переміщень шкідливого організму на шляху розповсюдження;

г) пора року, у якій здійснюється перевезення;

г) заходи впливу на шкідливі організми (фітосанітарні, агротехнічні та інші заходи, що застосовуються до них на території країни походження: застосування препаратів для захисту рослин, переробка, відбраковування, прополювання, сортування тощо).

3.15. Імовірність виживання потенційного шкідливого організму в процесі транспортування або зберігання необхідно оцінювати на основі таких даних:

а) швидкість та умови транспортування, а також тривалість життєвого циклу шкідливого організму в порівнянні з тривалістю перевезень і зберігання;

б) вплив транспортування або зберігання на тривалість життєвого циклу;

в) перевага чисельності шкідливого організму на конкретних видах вантажів під час здійснення їх транспортування та зберігання;

г) процедури, що застосовуються до вантажів у країні походження, країні призначення або впродовж транспортування чи зберігання (рефрижерація тощо).

3.16. Імовірність виживання шкідливого організму при застосуванні інших процедур, визначених відповідними фітосанітарними заходами (зокрема огляд вантажів, що проводиться від місця походження до кінцевого пункту призначення вантажу), потрібно оцінити в аспекті ефективності зазначених заходів до потенційного карантинного організму.

3.17. Імовірність потрапляння потенційного карантинного організму на придатного господаря слід оцінювати на основі таких даних:

- а) механізми поширення від шляху перенесення на придатного господаря;
- б) кількість пунктів призначення для імпортованого товару у зоні аналізу ризиків;
- в) близькість розміщення пунктів проникнення, транзиту та місць призначення до придатних господарів;
- г) пора року, під час якої відбувається імпорт чи транзит товару;
- г) ризик, пов'язаний із цільовим призначенням товару, який є вищим для садивного/насіннєвого матеріалу та нижчим для товару, який призначено для переробки або прямого споживання;
- д) ризики від побічних продуктів і відходів.

3.18. Для оцінки імовірності акліматизації потенційного карантинного організму необхідно отримати надійну інформацію щодо його біології (життєвий цикл, спектр господарів, життєздатність) з територій, де зустрічається шкідливий організм.

Приклади факторів, які враховуються для оцінки імовірності акліматизації потенційного карантинного організму:

- а) наявність, кількість і поширення господарів у зоні аналізу ризиків;
- б) відповідність навколишнього середовища у зоні аналізу ризиків;
- в) дотримання агротехнічних заходів та контрольні заходи;
- г) можливість адаптації шкідливого організму;
- г) репродуктивна стратегія шкідливого організму;
- д) метод виживання шкідливого організму.

3.19. Крім факторів, зазначених у пункті 3.18 цього розділу, необхідно враховувати дані попереднього досвіду боротьби з подібними шкідливими організмами.

3.20. Для оцінювання доступності придатних господарів, альтернативних господарів і переносників у зоні аналізу ризиків потрібно враховувати такі фактори:

- а) чи є господар та альтернативні господарі присутніми, їхня кількість та поширення;
- б) чи зустрічаються господарі та альтернативні господарі у достатній географічній близькості для завершення життєвого циклу шкідливого організму;
- в) чи існують інші види рослин, які можуть виявитися придатними господарями за умови відсутності звичайних видів господарів;
- г) чи є переносник (якщо він необхідний для поширення шкідливого організму) вже присутнім у зоні аналізу ризиків або чи існує імовірність його занесення;
- г) чи зустрічаються інші види переносників в зоні аналізу ризиків.

3.21. Для оцінювання придатності навколишнього середовища у зоні аналізу ризиків шкідливого організму потрібно враховувати різні впливи навколишнього середовища на шкідливий організм, його господаря та переносників, а також екологічні фактори, що є вирішальними для розвитку шкідливого організму, його господаря та переносника, якщо такий є. Відповідні фактори включають: придатність клімату; придатність ґрунту; конкуренцію серед господарів; наявність захищених середовищ (теплиць тощо) і як це може вплинути на здатність до акліматизації; здатність шкідливого організму, господарів та переносників, якщо такі є, до виживання протягом несприятливих кліматичних періодів та до завершення свого життєвого циклу.

3.22. Дозволяється використовувати системи кліматичного моделювання для порівняння кліматичних даних з місць відомого (підтверженого) поширення шкідливого організму з відповідними даними для зони аналізу ризиків.

3.23. У деяких випадках необхідно враховувати практику вирощування та виробництва культур, які є господарями у зоні аналізу ризиків та зоні походження шкідливого організму, що може впливати на його здатність до акліматизації.

3.24. Слід враховувати відповідні фітосанітарні заходи стосовно локалізації та ліквідації шкідливих організмів, що застосовуються в зоні аналізу ризиків для інших шкідливих організмів, або природних ворогів потенційного карантинного організму, що вже знаходяться в зоні аналізу ризиків та зменшують імовірність акліматизації. Шкідливі організми, боротьба з якими не є ефективною, вважаються такими, що являють собою більший ризик, ніж ті, яких можна легко знищити, проводячи обробки. Необхідно також враховувати наявність та доступність придатних методів ліквідації.

3.25. Потенціал адаптації шкідливого організму до умов у зоні аналізу ризиків залежатиме від того, чи є вид пластичним, та від продемонстрованої здатності шкідливого організму адаптуватися до аналогічних умов у зоні аналізу фітосанітарного ризику.

3.26. Слід оцінити ефект репродуктивної стратегії та метод виживання шкідливих організмів, беручи до уваги здатність до ефективної репродукції в новому середовищі, таку як партеногенез або самозапилення, тривалість життєвого циклу, кількість поколінь на рік, стадія спокою тощо.

3.27. Для акліматизації необхідно оцінити порогову чисельність популяції, яка необхідна для пристосування.

3.28. Якщо було визначено, що імовірності укорінення не існує, аналіз ризиків потрібно завершити.

3.29. Для того, щоб оцінити імовірність поширення потенційного карантинного організму, необхідно отримати біологічну інформацію з територій, де зустрічається шкідливий організм, з метою порівняння з ситуацією в зоні аналізу ризиків. При оцінці імовірності поширення використовуються приклади із практики стосовно подібних шкідливих організмів, а також такі фактори: придатність природного та/або штучно підтримуваного середовища для природного поширення шкідливого організму; наявність природних перешкод; здатність до переміщення разом із товарами або транспортними засобами; ціль призначення товару; потенційні переносники шкідливого організму в зоні аналізу ризиків; потенційні природні вороги шкідливого організму в зоні аналізу ризиків.

3.30. Крім того, для оцінки імовірності поширення потенційного карантинного організму враховується те, чи є рослини, призначені для садіння і висівання, основним джерелом зараження потенційним регульованим некарантинним шкідливим організмом.

3.31. Оскільки потенційний регульований некарантинний шкідливий організм є присутнім у зоні аналізу ризиків, необхідна перевірка того, чи рослини, призначені для садіння і висівання, є основним джерелом зараження цим потенційним регульованим некарантинним шкідливим організмом.

3.32. Всі джерела зараження рослин, призначених для садіння і висівання, потрібно оцінювати на основі таких факторів:

а) життєві цикли шкідливого організму та господаря шкідливого організму і джерела зараження шкідливого організму;

б) визначення відносного економічного впливу джерел зараження шкідливого організму.

3.33. Джерела зараження рослин, призначених для садіння і висівання, потенційними регульованими некарантинними шкідливими організмами можуть включати: ґрунт; воду; повітря; інші рослини або продукти рослинного походження; переносників шкідливого організму; забруднене обладнання або транспортні засоби; побічні продукти або відходи.

3.34. Необхідно розглянути значення впливу інших джерел зараження на розвиток шкідливого організму та його вплив на передбачуване використання рослин. На визначення цих джерел можуть впливати такі фактори:

а) кількість життєвих циклів шкідливого організму на рослинах, призначених для садіння і висівання (наприклад, моноциклічні або поліциклічні шкідливі організми);

б) репродуктивна здатність шкідливого організму;

в) ефективність шляху, включаючи механізми та швидкість поширення (розселення);

г) вторинне зараження та перенесення від рослин, призначених для садіння і висівання, на інші рослини;

г) кліматичні фактори;

д) агротехнічні заходи до і після збирання врожаю;

е) типи ґрунтів;

є) вразливість та стійкість рослин (наприклад, початкові стадії розвитку рослини можуть бути більш або менш вразливими до різних шкідливих організмів);

ж) присутність переносників;

з) присутність природних ворогів та/або антагоністів;

и) присутність інших вразливих господарів;

і) чисельність шкідливого організму в зоні аналізу ризиків;

і) вплив відповідних фітосанітарних заходів, що застосовуються на території оцінки ризиків, пов'язаних з рослинами, або впродовж транспортування чи зберігання рослин.

3.35. Різні види та строки передачі шкідливого організму від заражених рослин, призначених для садіння і висівання (від насіння до насіння, від насіння до рослини, від рослини до рослини, у межах рослини), можуть бути важливими факторами, які необхідно брати до уваги. Їхня важливість може залежати від цільового призначення рослин, призначених для садіння і висівання, оскільки те саме початкове зараження шкідливим організмом може мати дуже різні впливи на насіння для подальшого розмноження або на рослини, призначені для садіння і висівання.

3.36. Якщо рослини, призначені для садіння і висівання, виявляються не основним джерелом зараження потенційним регульованим некарантинним шкідливим організмом, аналіз ризиків слід завершити. У випадках, коли також є інші джерела зараження, слід оцінити їхній вплив (шкоду) на цільове призначення рослин, призначених для садіння і висівання.

3.37. У випадку наявності достатніх доказів, що занесення шкідливого організму матиме неприйнятні економічні наслідки (включаючи наслідки для навколишнього середовища), детальний аналіз передбачуваних економічних наслідків не проводиться.

3.38. Оцінка економічних наслідків включає оцінку прямих і непрямих впливів шкідливого організму, аналізу комерційних наслідків, некомерційних наслідків та наслідків для навколишнього середовища.

3.39. Результати оцінювання економічних наслідків повинні бути виражені у грошовому еквіваленті, крім випадків, коли оцінка неможлива у грошовому еквіваленті (вплив на навколишнє середовище, туризм тощо). В останньому випадку економічні наслідки можуть виражатися якісно або з використанням кількісних значень без грошових еквівалентів.

3.40. Економічні наслідки від шкідливого організму, який було занесено до зони аналізу ризиків, можуть відчуватися впродовж одного року, декількох років або невизначеного періоду.

3.41. Аналітичні методи, що можуть використовуватися для оцінки економічних наслідків потенційного карантинного організму, можуть включати:

а) часткове складання бюджету, коли економічні наслідки впливу шкідливого організму зазвичай обмежуються впливом на виробників та вважаються незначними;

б) часткову рівновагу, коли наявні значні зміни у прибутках виробника або споживчому попиті, що є необхідним для вимірювання змін в економічному добробуті або чистих змін ціни, які виникають внаслідок впливу шкідливих організмів на виробників і споживачів;

в) загальну рівновагу, за якої економічні наслідки є суттєвими для національної економіки та можуть спричинити зміни у таких факторах, як заробітна плата, процентні ставки або офіційний валютний курс.

3.42. Оцінка прямих та непрямих економічних наслідків впливу шкідливого організму повинна ґрунтуватися на відомостях, наданих з місць, в які потрапив шкідливий організм.

3.43. Для визначення та характеристики прямих впливів шкідливого організму на кожного потенційного господаря в зоні аналізу ризиків або впливів, які є специфічними для господаря, можуть розглядатися такі фактори:

- а) відомі або потенційні рослини-господарі (в польових умовах, в умовах закритого ґрунту або в природних умовах);
- б) втрати врожаю, якісні та кількісні;
- в) біологічні фактори, які впливають на шкоду та збитки;
- г) абіотичні фактори (клімат тощо), які впливають на шкоду та збитки;
- г) темпи поширення;
- д) темпи розмноження;
- е) заходи боротьби, їх ефективність та вартість;
- є) вплив на існуючу практику виробництва;
- ж) наслідки для довкілля.

3.44. Для встановлення та характеристики непрямих наслідків шкідливого організму в зоні аналізу ризиків або наслідків, які не є специфічними для господаря, можуть розглядатися такі фактори:

- а) наслідки для внутрішнього ринку;
- б) наслідки для експортних ринків та наслідки для доступу до експортних ринків через застосування фітосанітарних заходів торговими партнерами у випадку встановлення наявності шкідливого організму;
- в) зміни у витратах виробника;
- г) зміни у споживчому попиті на продукт на іноземному та вітчизняному ринках;
- г) наслідки для довкілля та інші небажані наслідки застосування фітосанітарних заходів;
- д) можливість застосування та вартість заходів з ліквідації і/або локалізації;
- е) здатність виступати переносником для інших шкідливих організмів;
- є) ресурси, необхідні для додаткових досліджень;
- ж) соціальні та інші наслідки (туризм тощо).

3.45. Оцінка економічних наслідків для торгівлі може бути позитивною або негативною. Для цього розглядаються:

- а) зміни у прибутках виробників, обумовлені впливом шкідливого організму, внаслідок змін у витратах на виробництво, випуску продукції або цінах;
- б) зміни, викликані впливом шкідливого організму на попит та ціни, сплачені за товари.

3.46. При розгляді потенційного регульованого некарантинного шкідливого організму для встановлення економічних наслідків повинні враховуватись такі фактори:

- а) скорочення обсягу виробництва продукції, придатної для продажу;
- б) погіршення якості;
- в) додаткові витрати на застосування фітосанітарних заходів;
- г) додаткові витрати на збирання врожаю та сортування;
- г) додаткові витрати на пересадку рослин;

д) втрати, обумовлені необхідністю вирощування нових сільськогосподарських культур.

3.47. Наслідки впливу шкідливого організму для інших рослин-господарів або для інших сортів рослин-господарів на місці виробництва повинні враховуватись при визначенні економічних наслідків. У таких випадках оцінка наслідків цільового призначення таких рослин може включати всі відповідні рослини-господарі, що вирощуються на місці виробництва.

3.48. За наявності довгострокових наслідків можуть визначатись економічні наслідки для майбутніх культур, які включаються до оцінки економічних наслідків.

3.49. Для оцінки ймовірності занесення шкідливого організму та відповідних економічних наслідків необхідно документально зафіксувати рівень невизначеності, а також вказати відповідне джерело, з якого взята інформація.

3.50. Загальний ризик визначається в процесі розгляду результатів оцінок ймовірності занесення та поширення шкідливого організму, а також економічних наслідків. Якщо загальний ризик вже є прийнятним, застосування фітосанітарних заходів є необґрунтоване і потреби в управлінні ризиками не існує.

3.51. Якщо загальний ризик визнано неприйнятним, після аналізу ризиків здійснюється управління ризиками для встановлення можливих фітосанітарних заходів, які забезпечать належний рівень фітосанітарного захисту.

IV. Оцінка варіантів управління ризиками

4.1. Управління ризиками, пов'язаними зі шкідливими організмами, - це процес, що визначає шляхи протидії завданім ризикам, оцінку ефективності цих дій та найбільш доцільні методи. В процесі вибору варіанта управління ризиками, пов'язаними зі шкідливими організмами, також повинна враховуватися невизначеність в оцінках економічних наслідків та ймовірність занесення шкідливого організму.

4.1.1. Управління ризиками має на меті досягнення відповідного рівня фітосанітарного захисту.

4.1.2. Відповідний рівень фітосанітарного захисту також забезпечується визначенням прийнятного рівня ризику, який становить шкідливий організм (далі - прийнятний рівень ризику).

4.1.3. Прийнятний рівень ризику виражається за допомогою посилення на існуючі фітосанітарні вимоги, показників приблизно розрахованих економічних збитків, вираження в масштабі граничного ризику порівняно з прийнятним рівнем ризику інших країн.

4.2. Фітосанітарні заходи повинні обиратися на підставі їхньої ефективності за умови виконання таких вимог:

- а) фітосанітарні заходи повинні бути економічно вигідними та здійсненними;
- б) фітосанітарні заходи повинні застосовуватись лише до мінімальної зони та забезпечувати ефективний захист небезпечних зон;
- в) при ефективності існуючих заходів жодних додаткових заходів не потрібно;
- г) при виявленні інших аналогічних фітосанітарних заходів такі заходи приймаються як альтернативні (принцип “еквівалентності фітосанітарних заходів”);
- г) у випадку визначення шкідливого організму карантинним організмом, обмежено поширеним в Україні, фітосанітарні заходи, що застосовуються до імпорту, не повинні бути суворішими, ніж заходи, що застосовуються в зоні аналізу ризиків.

4.3. Фітосанітарні заходи, які застосовуються до вантажів, можуть складатися з:

- а) інспектування і проведення фітосанітарної експертизи;
- б) заборони на ввезення деяких частин рослин-господарів;
- в) процедури перевірки до ввезення або після ввезення вантажу;
- г) визначення умов поводження з товаром;
- г) проведення спеціальної обробки товару;
- д) встановлення кінцевого призначення, реалізації та періодів ввезення товару.

4.4. Варіанти управління ризиками, пов'язаними з потенційними карантинними організмами, для запобігання або зменшення зараження культур передбачають: обробку культури, поля або місця виробництва; обмеження щодо складу товару; вирощування рослин в спеціальних захисних умовах (теплиці, ізоляція); збирання врожаю рослин на певному етапі зрілості або в конкретну пору року; ввезення рослин, вирощених за сертифікованою схемою.

4.5. Варіанти управління ризиками, пов'язаними з територіями, місцями або ділянками виробництва, вільними від шкідливих організмів, передбачають: ввезення господарів із зон, офіційно вільних від карантинних організмів; ввезення рослин-господарів лише з місць виробництва або виробничих ділянок, вільних від карантинних організмів; перевірка рослин-господарів для підтвердження того, що вони є вільними від карантинних організмів.

4.6. Варіанти управління ризиками, пов'язаними з потенційними карантинними організмами, для інших шляхів розповсюдження передбачають застосування таких заходів:

- а) фітосанітарні заходи, що застосовуються в країні походження, включаючи виявлення, локалізацію та ліквідацію, - у випадку природного поширення карантинних організмів (самостійні перельоти, за допомогою вітру, комах, птахів тощо);

б) інспектування, обробка - стосовно багажу подорожуючих;

в) очистка або обробка зараженого (забрудненого) устаткування або транспортних засобів.

4.7. У зоні ризику або в зоні аналізу ризиків можуть застосовуватися інспектування для виявлення шляхів проникнення шкідливих організмів та заходи з локалізації та/або ліквідації вогнищ карантинних організмів.

4.8. Якщо неможливо знайти жодного відповідного заходу для зменшення ступеня ризику до прийняттого, останнім заходом може бути заборона імпорту відповідних об'єктів регулювання. Цей захід повинен розглядатися з урахуванням передбачуваної ефективності, особливо у випадках, де існують вагомні стимули до здійснення нелегального імпорту.

4.9. Для регульованих некарантинних шкідливих організмів з метою зменшення ризику до прийняттого рівня може використовуватись встановлення відповідної допустимості.

Рівні допустимості повинні ґрунтуватися на рівнях інфікування/зараження рослин, призначених для садіння і висівання. Якщо рівень допустимості перевищений, це може справити неприйнятний вплив на рослини, призначені для садіння і висівання.

Якщо рівні інфікування/зараження було визначено під час стадії оцінки ризиків, вони повинні бути врахованими під час встановлення рівня допустимості.

Рівні допустимості встановлюються, зважаючи на відповідну наукову інформацію, а саме:

цільове призначення рослин для садіння і висівання;

біологію, зокрема епідеміологічні особливості, регульованого некарантинного шкідливого організму;

сприйнятливість господаря;

процедури відбору зразків;

надійність ідентифікації;

співвідношення між шкідливим організмом та економічними втратами;

клімат та агротехнічні заходи в зоні аналізу ризиків.

4.10. Джерелом вищенаведеної інформації можуть виступати достовірні дослідження, відповідні міжнародні стандарти, настанови та рекомендації.

4.11. Нульова допустимість не є головною вимогою і може бути виправдана в окремих випадках за таких обставин:

а) якщо рослини, призначені для садіння і висівання, виступають єдиним джерелом зараження регульованими некарантинними шкідливими організмами та будь-який рівень зараження призведе до неприйнятного економічного впливу;

б) якщо шкідливі організми відповідають критеріям регульованих некарантинних шкідливих організмів, то вони повинні бути відсутні у рослинах, призначених для садіння

і висівання, згідно з відповідними фітосанітарними заходами стосовно локалізації та ліквідації.

4.12. Існує багато засобів досягнення необхідного рівня допустимості. Відбір зразків, тестування та дослідження можуть бути важливими для досягнення необхідного рівня допустимості. Засоби досягнення рівнів допустимості можуть застосовуватись до:

зони виробництва;

місця вирощування;

батьківських ліній рослин;

партії рослин, призначених для садіння і висівання.

4.13. Для зони виробництва можуть застосовуватись такі параметри: обробка; встановлення зони низької чисельності шкідливого організму, встановлення зони, де відсутні шкідливі організми; встановлення буферної зони (в тому числі річки, гори, населені пункти тощо); моніторинг території.

4.14. Для місця виробництва можуть застосовуватись такі параметри: ізоляція посівів; встановлення вільних від регульованих шкідливих організмів місць виробництва чи виробничих ділянок; заходи боротьби з регульованими шкідливими організмами; обробка.

4.15. Для батьківських ліній рослин, призначених для садіння та висівання, можуть застосовуватись такі параметри: обробка; використання стійких сортів рослин; використання здорового садивного та насінневого матеріалу; сортування та видалення сторонніх культур з посіву; вибір матеріалу для розмноження.

4.16. Для партій рослин, призначених для садіння і висівання, можуть застосовуватись такі параметри: обробка; дотримання умов заготівлі та переміщення; сортування.

4.17. До рослин можуть застосовуватися фітосанітарні заходи:

а) до садіння і висівання: використання культурних сортів рослин, стійких або менш уразливих до відповідного шкідливого організму (організмів); запровадження вимоги щодо закупівлі відповідного товару із зон, місць виробництва або виробничих ділянок, вільних від відповідного шкідливого організму (організмів);

б) до збирання врожаю: проведення сертифікації на підставі обстежень; здійснення захисних умов; проведення агротехнічних заходів боротьби із регульованими шкідливими організмами; знищення регульованих шкідливих організмів; проведення тестування.

4.18. Під час збирання врожаю можуть застосовуватися фітосанітарні заходи: збирання врожаю рослин на конкретному етапі розвитку або у конкретну пору року; видалення заражених рослин; перевірка з метою селекції; вилучення домішок, сміття; дотримання технології збирання врожаю.

4.19. Після збирання врожаю можуть застосовуватися фітосанітарні заходи: обробка з метою знищення, стерилізації або вилучення регульованих шкідливих організмів; перевірка та класифікація (у тому числі відбір для певних етапів визрівання); видалення частин рослини-господаря; маркування пакувального матеріалу; відбір зразків; тестування.

4.20. При транспортуванні та реалізації можуть застосовуватися фітосанітарні заходи: огляд або обробка під час транспортування; огляд або обробка після прибуття; обмеження щодо кінцевого призначення, визначення пунктів переміщення; обмеження щодо періоду імпорту через сезонну різницю між країною походження та країною кінцевого призначення; маркування пакувального матеріалу; карантинний нагляд; інспектування та/або фітосанітарна експертиза; терміни та спосіб транспортування; відсутність умов зараження регульованими шкідливими організмами під час транспортування.

4.21. За результатами управління ризиками, пов'язаними зі шкідливими організмами, може бути не визначено жодних заходів, які б вважалися придатними, або може бути обрано один чи більше варіантів управління, які зменшують ризики, пов'язані зі шкідливими організмами, до прийняттого рівня.

V. Документування аналізу фітосанітарного ризику

5.1. Увесь процес від підготовчого етапу (ініціювання аналізу ризиків) до оцінки варіантів управління ризиками повинен бути викладений у звіті для того, щоб при здійсненні перегул яду використані джерела інформації та висновки з оцінки ризику були пред'явленими відповідним органам державної влади.

5.2. Звіт включає:

- а) мету проведення аналізу фітосанітарного ризику;
- б) назву шкідливого організму, перелік шкідливих організмів, шляхи проникнення, зону ризику і зону, яка може наражатись на небезпеку;
- в) джерела інформації;
- г) перелік шкідливих організмів за категоріями;
- г) висновки з оцінки ризику:
 - про ймовірність;
 - про наслідки;
- д) керування ризиком:
 - установлені варіанти;
 - відібрані варіанти.

Директор Департаменту землеробства	О.А. Демидов
---	---------------------